Яшанов С. М.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗАХ УКРАЇНИ

У статті розглядаються деякі аспекти модернізації системи технологічної освіти в педагогічних вузах України. Описуються тенденції, які обумовлюють зміни у фаховій підготовці майбутнього вчителя трудового навчання, розглядається реалізація оптимальних напрямів та моделей вищої технологічної освіти.

На порозі третього тисячоліття система освіти знаходиться на корінному переломі стратегії свого розвитку, або, кажучи мовою синергетики, підійшла до точки біфуркації. Будучи одним з наймасштабніших соціальних механізмів функціонування суспільства, освіта повинна таким чином змінити зміст і форму розвитку, щоб забезпечити виживання цивілізації. І в цьому кардинальна відмінність моделей освіти II і III тисячоліть (причому остання модель формується в основному концептуально).

Модель накопичення, еволюції технологічних знань, у тому вигляді, сформованому в XX столітті (і в попередні сторіччя), як правило, зв'язувалася з передачею знань, умінь і навичок, досвіду, культури від одного покоління до подальших. Причому передбачалося, що передана інформація в цьому випадку сприяє як збереженню, так і прогресу цивілізації [1]. Але в другій половині XX століття, і особливо на рубежі другого і третього тисячоліть, стало зрозумілим, що далеко не вся інформація, що передається з покоління в покоління, включаючи "освітній канал" передачі, сприяє виживанню і прогресу людства. Існуючий комплекс глобальних проблем, свідчить про світову кризу цивілізації на всіх напрямках – економічному, демографічному, соціальному, екологічному і т.д.

У цій ситуації важливо спочатку теоретично сформувати модель освіти, націлюючи навчання не просто на передачу часто застарілих знань, а на сприйняття такої інформації, яка може найефективніше сприяти виходу з кризи, виживанню і подальшому творчому розвитку цивілізації. А це означає, що освіта, і насамперед технологічна, повинна формувати випереджаючу свідомість людей, здатних ефективно боротися з глобально-кризовими явищами превентивними засобами і діями.

Освіта повинна не тільки звільнитися від своїх консервативно-деградаційних складових, що перешкоджають виходу з кризових явищ, але і створювати всередині себе нові механізми, які сприяють генерації знань і культури, здатні творити наше спільне майбутнє. При цьому завдання не зводиться тільки до побудови моделі неперервної, відкритої в глобально-просторовому плані освіти, без чого не відбудеться перехід в іншу, вищу якість. Мова йде про те, щоб освіта перетворилася на самоорганізуючу систему, орієнтовану на майбутнє і здатну допомогти людству в рішенні глобальних проблем. У цьому сенсі однієї соціальної і просторової "відкритості", необхідної з позицій синергетики для накопичення інформації і неентропії, виявляється недостатньо.

Освіта зобов'язана стати відкритою системою і по відношенню до майбутнього, і не просто передбачати його, але і вибрати той перспективний шлях розвитку, який забезпечить реалізацію згаданих вище цілей.

Освітня система в поточному столітті повинна зазнати трансформації, пов'язаної з адаптацією до того майбутнього, в якому аттрактором виступає стійкий розвиток. Як нова мета еволюції цивілізації, стійкий розвиток стає центром тяжіння всіх галузей і видів соціальної діяльності, але найбільш пріоритетні серед них – наука, технології і освіта [4]. Саме вони повинні в перспективі утворити ту цілісну систему формування випереджаючого соціального буття свідомості, від якої "хвилі упередження" повинні розповсюджуватися у всі сфери соціоприродної діяльності, орієнтуючи нас на стабільне майбутнє.

Можна сказати, що суспільство, в якому є пріоритетною саме освіта ("суспільство освіти") буде разом з тим і інформаційним суспільством, і глобальною цивілізацією зі стійким розвитком. Таке суспільство виявиться самонавчальною і самоорганізуючою соціоприродною системою, яку по В. І. Вернадському, іменують ноосферою.

Епосі ноосфери, становлення якої починається з перших кроків людства на шляху стійкого розвитку, відповідатиме інфоноосферна випереджаюча освіта [1], на базі якої і слід чекати появи сфери розуму, в якій будуть забезпечені виживання і неперервна поступальна хода цивілізації.

На перший погляд ці загальні, мало конкретизовані міркування можуть здаватися зайвими для розкриття змісту проблеми

реформування предметної галузі "Технологія". Проте саме з таких гуманістичних і загальнолюдських позицій в сучасних, до межі загострених соціально-економічних умовах і можна розглядати основні тенденції модернізації технологічної освіти в педагогічних вузах. Оскільки технологічна озброєність людства стає загрозливою всьому сущому, лише усвідомлений та високо відповідальний системний процес спільно розподіленої діяльності соціального елементу по задоволенню потреб може стати непереборною перешкодою технологічному варварству.

У сучасних соціально-економічних умовах у змісті технологічної освіти мають бути закладені компоненти, що сприяють розвитку в учнів навичок пізнавальної, прогностичної, конструктивно-перетворюючої, пошуково-евристичної, оцінно-селективної, інтеграційної і інших видів діяльності [2; 4; 6]. Вихід на ці пріоритети надає можливість досягнення головної мети - формування у майбутніх учителів трудового навчання належного рівня соціальної зрілості, освіченості, достатніх для забезпечення компетентності та автономності особистості, її самостійності в різних сферах життєдіяльності [2].

Не зважаючи на наявність специфічних підходів, що притаманні нашій системі освіти, українська освіта розвивається і удосконалюється в руслі глобальних тенденцій розвитку світового освітнього процесу, аналіз якого з очевидністю демонструє наявність вищих темпів розвитку і модернізації в останні десятиліття, ніж це було будь-коли раніше.

Невідповідність між змістом технологічної освіти і сучасним рівнем розвитку технологічних знань, між змістом технологічної освіти і реальними освітніми запитами учнів, що приймає різні форми, є суттю всесвітньої кризи в освіті, яка спостерігається як у нас в країні, так і в багатьох економічно розвинених країнах світу. Реальність нашого сьогодення засвідчує, що освітні системи адаптуються до нових соціально-економічних умов украй поволі і не встигають за прискореним розвитком подій, що відбуваються навколо них.

Спроби розв'язання кризи в українській освіті робляться в умовах істотного підвищення її значущості, як основоположної цінності; наявності властивій системі освіти інерції, що гальмує ухвалення нових ідей; консерватизму суспільної свідомості відносно традицій, нових соціальних цінностей і мотиваційних спонукань, утворених соціальних структур.

Суть проблеми полягає і в тому, що становлення сучасної системи освіти відбувається в умовах наростаючого об'єму і різноманітності інформації (наукової, технічної, соціально-політичної, духовно-культурної), неможливість повного освоєння якої наближає кризу старої системи енциклопедичної освіти. Виділяються п'ять головних стратегій (шляхів) підвищення якості освіти в світі: фундаменталізація, прагматизація, регіоналізація, індивідуалізація, технізація.

Фундаменталізація пов'язана з прагненням давати учневі деякі найважливіші базові знання і уміння на високому рівні, припускаючи, що подальша спеціалізація діяльності буде на них спиратися. Проте її можливості, істотно звужуються через невиясненість наступних питань: які саме знання і в якому об'ємі дійсно є фундаментальними, а також як оволодіти способами переходу від загальних знань до їх застосування.

Прагматизація – це, навпаки, прагнення із самого початку давати практично "корисні" знання в зручній для застосування формі, з орієнтацією на певні сфери майбутньої діяльності. Але недосконалість цієї стратегії полягає в тому, що виникає відрив від основ науки і культури, а обмеженість такого навчання при різкій зміні умов існування і діяльності призводить в професійної і духовної безвиході.

Шлях регіоналізації – це в найширшому сенсі спроба побудувати систему освіти виключно на базі будь-якого "місцевого" набору цінностей, ідей, способів діяльності. Подібний підхід збіднює освітню систему, відриває її від загальносвітового інтелекту, культивує духовну обмеженість і консерватизм.

Стратегія індивідуалізації полягає в прагненні вирішити проблеми якості освіти за рахунок підбору яскравих і висококваліфікованих кадрів педагогів і підвищеної уваги до особливостей кожного учня. При цьому головна проблема – принципова елітарність подібної системи освіти, неймовірна складність її впровадження в широкому масштабі. Індивідуальний досвід педагогів об'єктивно не може служити зразком для масового застосування, оскільки є особистісним і нетехнологічним. Основні вимоги, що пред'являються до елітарної школи, можуть бути сформовані наступним чином - вона повинна володіти високим за всіма стандартами рівнем освіти і широтою діапазону та ефективним вихованням гармонійної, з позитивним відношенням до навколишнього світу, особистості [4].

Склад викладачів і учнів має бути елітарним, їх якість має бути приблизно рівною, а сам навчальний заклад (будь-якого рівня) не має бути великим. Доцільно, щоб елітарну школу відрізняла різноманітність змістових видів – для військових, політиків, бізнесменів, учених, діячів культури і мистецтва і т.д. Але через ці вимоги вартість такого навчання буде достатньо значна і тому орієнтація на елітні навчальні заклади може призвести до "виключення" багатьох талановитих учнів з системи високоякісної освіти.

Технізація – стратегія, пов'язана з широким застосуванням різноманітних електронно-комунікаційних засобів навчання (ЕКЗН), що розширюють можливості традиційних засобів навчання, а також кругозір самих учнів, моделюють мислення і безпосередньо формують їх стиль життя [9]. Недоліки такого підходу не менш очевидні, ніж переваги: малодоступність в економічному плані, відсутність єдиної та простої системи пошуку по масивах інформації, ослаблення гуманітарної компоненти цілісного педагогічного процесу.

Освітній процес будь-якої освітньої установи, будучи складною соціальною системою, нерозривно пов'язаний з багатьма чинниками суспільного життя і, зокрема, з такими з них, як: характер суспільних відносин, орієнтири і пріоритети в ідеології, рівень правової, політичної і етичної культури населення і т.п.

У той же час він знаходиться в складному діалектичному зв'язку з системою освіти в країні, випробовує на собі ті зміни, які відбуваються в ній протягом останніх років.

Основною особливістю системи освіти України в наш час є зростання різноманітності освітніх установ, програм і організаційно-структурних форм. Ці диверсифікаційні процеси служать джерелом подальшого розвитку освіти, адаптації її до нових умов. Це свого роду одне з джерел побудови індивідуально-орієнтованих технологій навчання і виховання, що повною мірою враховують нове співвідношення інтересів суспільства і людини, передумова становлення нової якості освіти [8]. В умовах багатоваріантності вибору надзвичайно важливо виявити шляхи визначення освітньої стратегії як системи пріоритетних цілей, завдань і основних напрямів розвитку освітньої системи.

Не менш істотною особливістю сучасної освіти є спрямованість на зміщення фундаментальних установок з формування "однополярної"

людини, функціонера-виконавця, на формування цілісної особистості, самоорганізованої, самодостатньої і творчої. Цілісність людини є основоположним орієнтиром для концентрації освітньої системи, що базується на таких принципах:

– гуманізації і переорієнтації освітнього процесу на вдосконалення особистості учня, що гарантують йому право вибору індивідуального шляху розвитку;

– природовідповідність навчання, що орієнтує педагогів на створення необхідних умов для якнайповнішого прояву потреб, здібностей і інтересів учнів;

– формування творчої особистості, перехід від предметного (дисциплінарного) навчання до проблемного, від навчання до культури збагнення світу.

І це не є надзадачею. Освіта повинна відповідати сутності людини, що полягає в її цілісності, системності і багатовимірності [7]. Тому надзвичайно важливого значення набуває завдання конструювання такої моделі освітнього процесу, яка за умови достатнього різноманіття часткових підходів і установок задовольняла б як мінімум трьом основним вимогам: цілісності (за цілями освіти), системності (за структурою і змістом) та комплексності (за формами, методами і засобами).

Механізм реалізації такої моделі освітнього процесу повинен грунтуватися на наступних принципах:

– дуальності (двоканальності) управління шляхом формування двох взаємозв'язаних контурів – управління функціонуванням (тактичне управління) і розвитком (стратегічне управління);

– безпосередній зв'язок головних цілей і критеріїв ефективності управління з рівнем (якістю) освіти;

– орієнтація в управлінні на формування (прогноз) випереджаючих суспільну практику головних цілей за якістю освіти випускників.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку модернізація вітчизняної технологічної освіти, як і подальше оновлення та розвиток освітньої галузі "Технологія" нерозривно пов'язана з модернізацією вітчизняної освіти в цілому [6]. Розглядаючи технологічну освіту як підсистему системи освіти, виділимо пріоритетні напрями модернізації системи освіти в цілому і на їх основі сформулюємо основні напрями

розвитку технологічної освіти, які можна розглядати як такі, що визначають структуру освітньої галузі "Технологія".

Пріоритетними напрямам модернізації сучасної системи освіти є [4; 5]:

– соціалізація молоді в ринковому середовищі через формування таких соціально-значущих цінностей, як відповідальність за власний добробут і стан суспільства, готовність до професійної діяльності, адаптація до змін соціально-економічного середовища, конкурентоспроможність на ринку професійних ресурсів;

– забезпечення соціальної мобільності особистості в суспільстві;

– подальша інтернетизація і інформатизація освіти як основи побудови відкритого інформаційного співтовариства постіндустріального типу;

– формування свідомого громадянина, який ефективно бере участь в демократичному процесі, не приймає силові методи вирішення політичних і соціальних конфліктів усередині країни і готовий захищати її від агресії.

У контексті цих пріоритетних напрямів модернізації освіти, виділимо головні складові розвитку технологічної освіти, а саме:

– соціалізація учнів через формування і розвиток технологічної, екологічної, інформаційної і економічної культури;

– розвиток творчого мислення, у тому числі і конструкторсько-проектувального, інформаційно-телекомунікаційного і технолого-естетичного;

– формування готовності до усвідомленої професійної діяльності в сучасних соціально-економічних умовах.

У роботі [2] виділяються наступні завдання технологічної освіти:

– сформувати в учнів комплекс технологічних знань, умінь і навичок;

– сформувати і розвинути в учнів інтеграційні якості особистості, такі як соціальна адаптивність до змін зовнішнього соціально-економічного макросередовища, конкурентоспроможність, готовність до професійної діяльності, стійка мотивація до постійної самоосвіти;

– сформувати в учнів усвідомленість вибору напряму професійній діяльності як результат сформованих знань основ сучасних технологій перетворення матеріальних, енергетичних і інформаційних середовищ;

знань основ застосування сучасних технологій у виробництві, економіці, сфері послуг і побуту.

Перераховані завдання модернізації технологічної освіти повинні сприяти [2]:

– підвищенню рівня технологічної освіти, що буде опосередковано сприяти виробництву високоякісних товарів і послуг, зростанню якості життя в цілому різних груп населення;

– цілеспрямованому формуванню творчих технологічних здібностей, високорозвинутих технолого-естетичних інтересів, смаків і ціннісних орієнтацій, що сприяють розвитку особистості;

– зниженню матеріальних, фінансових і часових витрат держави на підготовку учнів до професійно ефективної діяльності в результаті їх кращої орієнтації у напрямку майбутньої кар'єри.

Вирішення цих завдань, а також досягнення поставлених цілей можливе при поступовій зміні провідної парадигми технологічної освіти: концепція підтримуючої, практико-орієнтованої освіти поступово поступатиметься місцем концепції випереджаючої технологічної освіти, що підтверджує аналіз вітчизняного і зарубіжного досвіду трудового навчання і технологічної освіти, а також державна концепція модернізації освіти в цілому [3].

Хотілося б підкреслити мету випереджаючої технологічної освіти в епоху інформаційно-технологічної цивілізації – формування технологічної культури через освоєння фундаментальних основ технологій, розвиток творчих здібностей учнів на основі застосування активних методів навчання із збереженням професійної спрямованості навчання на ринково затребувані спеціальності.

Таким чином, технологічну освіту в педагогічних вузах можна розглядати, як освіту, направлену на формування і розвиток технологічної, екологічної і економічної культури особистості студентів (бакалаврів, магістрів, аспірантів) через розвиток творчого технологічного мислення, зокрема конструкторсько-проектувального і інформаційно-телекомунікаційного; технолого-естетичної свідомості; комплексу технологічних здібностей; інтеграційних особистісних якостей - соціальної адаптивності, конкурентоспроможності, готовності до професійної педагогічної діяльності, як результат сформованих знань основ сучасних технологій перетворення матеріальних, енергетичних і

інформаційних середовищ; знань основ застосування сучасних технологій у виробництві, економіці, сфері послуг і побуту.

Соціальна значущість підготовки вчителів технологій полягає в: підвищенні рівня технологічної освіти як чинника, що забезпечує цілеспрямоване формування їх технологічної, екологічної і економічної культури, що буде опосередковано сприяти виробництву високоякісних товарів і послуг, зростанню рівня якості життя різних груп населення в цілому; цілеспрямованому формуванню у них творчих технологічних здібностей, високорозвинутих технолого-естетичних інтересів, смаків і ціннісних орієнтації, що сприяють розвитку особистості.

Цих результатів підготовки вчителів технології можливо досягти в процесі узагальнення передового педагогічного досвіду, в ході теоретичної і експериментальної роботи з формування і розвитку фундаментальних, теоретичних, прикладних основ предметної галузі "Технологія", що розглядається як міждисциплінарна і багатовимірна галузь наукових знань, а також в процесі широкого впровадження результатів відповідних наукових досліджень в навчально-практичну діяльність факультетів, що здійснюють підготовку вчителів технологій.

Підсумовуючи вищенаведене зауважимо, що оскільки сама по собі предметна галузь "Технологія" та пов'язана з нею технологічна освіта є достатньо складними поняттями, інструментарій (методологія), необхідний для формування структури і змісту технологічних знань для підготовки вчителів технологій, має бути ізоморфно подібним по складності і системності самого об'єкта дослідження. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки одним з таких інструментів є інноваційні педагогічні технології.

Використана література:

1. *Извозчиков В. А.* Инфосоосферная эдукология. Новые информационные технологии обучения. – СПб. : РГПУ, 1991. – 120 с.
2. *Жучков В. М.* Теоретические основы концепции предметной области "Технология". – СПб. : "Образование", 2000. – 150 с.
3. *Петровская О. В.* К вопросу о профессионализме учителя технологии и предпринимательства [Текст] // В сб. : Методологическая культура педагога XXI века. Материалы Всероссийской научно-практической конференции 2-3.11.2004. г. Новосибирск.
4. Технология 2000. // Сборник трудов № 1 Международной конференции 16-18 мая г. Самара. / Под ред. Ю. Я. Хотунцева, С. Г. Горинского. – М., 2000. – 487 с.

5. *Слободчиков В. И.* Профессиональное развитие педагога как научная проблема // Инновации в образовании. – 2003. – № 5. – С. 5-11.
6. *Монахов В. М.* Технологические основы конструирования и проектирования учебного процесса : монография. – Волгоград : "Перемена", 1995. – 260 с.
7. *Хотунцев Ю. Л.* Пути совершенствования концепции и программ образовательной области "Технология" / Ю. Л. Хотунцев // Педагогика. – № 1. – 2008. – С. 57-61.
8. *Зеер Э. Ф.* Личностно ориентированное профессиональное образование / Э. Ф. Зеер. – Екатеринбург : Изд. Центр ЕПУ, 1998. – 197 с.
9. *Чошанов М. А.* Дидактическое конструирование гибкой технологии обучения / М. А. Чошанов // Педагогика. – № 2. – 1997. – С. 21-29.

Аннотация

В статье рассматриваются некоторые аспекты модернизации системы технологического образования в педагогических вузах Украины. Описываются тенденции, которые обусловлавливают изменения в профессиональной подготовке будущего учителя трудового обучения, рассматривается реализация оптимальных направлений и моделей высшего технологического образования.

Лещенко Н. А.

ПРІОРИТЕТНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДОШКІЛЬНИКА В ДИТЯЧИХ САДКАХ УКРАЇНИ КІНЦЯ XIX – 20-Х РР. XX СТ.

В статті розглядаються основні напрями навчально-виховного процесу у дитячих садках України кінця XIX – 20-х рр. XX ст. Увага акцентується на формах і методах роботи, що сприяли формуванню аксіосфери дошкільників як однієї із складових їхнього особистісного зростання.

Дитячі садки як навчально-виховні установи для дошкільників з'явилися в мережі освітніх закладів України в кінці XIX ст. Як зазначають дослідники [3, 4, 5, 8, 9], їхня поява була зумовлена не лише педагогічно обґрунтованою потребою суспільства у підготовці підростаючого покоління до життя, але й процесом його соціально-економічного розвитку, що в свою чергу сприяло залученню матерів до виробництва, тим самим обмеживши виховні можливості сім'ї. Однак відкриття означених установ стало справою виключно приватної чи суспільної ініціативи, як і змістове окреслення роботи із дітьми, що визначалося на основі теоретичної обізнаності засновників закладу із тогочасними ідеями виховання дошкільників і, відповідно, різнилося у

Міністерство освіти і науки України
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

НАУКОВА СЕСІЯ
ПРИСВЯЧЕНА 175-РІЧЧЮ
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

за версією і сприянням ректора університету
В. П. Андрущенка

КНИГА ДРУГА

Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2010

УДК 378(063)
ББК 74.58
Н 34

Рекомендовано до друку
рішенням Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова
(протокол № 7 від 18 лютого 2010 р.)

В. АНДРУЩЕНКО
ректор університету, доктор філософських наук, професор,
член-кореспондент НАН України, дійсний член НАПН України,
автор наукової версії

Координатори наукової сесії:

В. Бех – перший проректор, доктор філософських наук, професор;
Л. Вовк – завідувач кафедри теорії та історії педагогіки, доктор педагогічних наук, професор, *координатор-упорядник* збірника
Г. Волинка – проректор з наукової роботи університету, доктор філософських наук, професор.
О. Падалка – проректор з економіки та організації навчально-виховної роботи, доктор педагогічних наук, професор, *координатор-упорядник* збірника
Л. Макаренко – начальник редакційного відділу, кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензенти: *Ю. РУДЕНКО*, доктор педагогічних наук, професор,
О. ШАПРАН, доктор педагогічних наук, професор

Н 34 Наукова сесія присвячена 175-річчю Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова : за версією і сприянням ректора університету В. П. Андрущенка : у двох книгах / упор. : *Л. П. Вовк, О. С Падалка*. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. – Книга друга. – 395 с.

Історія підготовки кадрів в системі аспірантури і докторантури університету вписана на скрижалі інтелектуальної пам'яті не лише вітчизняної освіти, але й республік колишнього Радянського Союзу, держав Східної Європи, Куби, Китаю та ін.

У збірнику презентовано матеріали наукової сесії, присвяченої 175-річчю НПУ імені М. П. Драгоманова, проведеної у форматі наукових напрямків педагогіки та філософії освіти за координації та підтримки ректора університету В. П. Андрущенка.

У першій книзі висвітлено зміст науково-організаційної імпрези підготовки кадрів вищої кваліфікації університету з наукового напрямку теорії та історії педагогіки, внесок у розв'язанні проблеми відомих діячів (С. А. Ананьїна, Я. Ф. Чепіги, О. Ф. Музиченка, М. М. Грищенка, С. Х. Чавдарова, С. А. Литвинова) кафедри – лідера реалізації проблеми з 20-тих років XX ст. У форматі "круглого столу" та секцій подано матеріали-спогади про керівників кафедри, особливості наставництва підготовкою дисертаційних досліджень. Проінформовано про випускників різних років аспірантури і докторантури кафедри характер досліджень. Відзеркалено їх участь в роботі сесії.

Книга друга висвітлює зміст матеріалів секції наукової конференції, проведеної в програмі відзначення ювілею університету.

© Вовк Л. П., Падалка О. С., 2010
© Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010